

Kakšne donotativne¹ (eksplicitne) in konotativne (implicitne) pomene ustvarja to poimenovanje?« Vprašamo se lahko, kako naj študent razume denotacijo in konotacijo, ko pa Barthes v učbeniku ni niti omenjen. Menimo, da študent s pomočjo vaj ne more ustrezno razumeti, kako in zakaj uporabljati KDA.

Učbenik se konča brez zaključnega poglavja, kar do zadnjega ohranja vtis nedokončanega, površnega in nepremišljeno pripravljenega izdelka, zato se lahko upravičeno vprašamo, kako je mogoče, da takšen izdelek sploh pride v roke študentom. To pa je že vprašanje, ki ne zadeva več le avtoric, temveč tudi pristojno komisijo za učbenike ter recenzentske in druge postopke v procesu izdajanja učbenikov na Fakulteti za družbene vede.

Alem Maksuti

Marjan Smrke: Družbena mimikrija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Knjižna zbirka Kult, 2007. 255 strani (ISBN 978-961-235-274-5), 20 evrov

Človek kot bitje z umom oziroma možnostjo mišljenja, dojetanja, učenja in včasih celo razumevanja s pomočjo informacij, ki jih dobiva iz okolja, oblikuje resnico, po kateri se obnaša oziroma živi njegov notranji jaz. Vsak posameznik, ki živi družbeno življenje, polno razcepov med videzom in resničnostjo, je prepuščen temu jazu, ki se v mešanici različnih (ne)resnic, ki jih imenujemo življenje, mora znati in izpolniti končni cilj – ustvariti, opredeliti in ohraniti svojo eksistenco. Pogoji preživetja nas pogosto navajajo k temu, da se postavljamo oziroma opredeljujemo nasproti drugim. Privzemamo in spreminjamo (včasih tudi ustvarjamo) različne oblike lastne identifikacije, ki so v večini primerov reprodukcija že rečenega, vidnega, umeščenega v kontekst. Na tej točki se nam začnejo odpirati vprašanja, kaj je res in kaj ni oziroma kaj je resnično in kaj ne, kaj povzroča različno dojetanje »resnice« in naposled, kaj sploh je resnica. Vse to so vprašanja, ki so lahko srž mimikrije, ki jo je mogoče opredeliti kot oponašanje, kamuflažo, simulacijo, laž ali v osnovi kot nekaj, kar je »prikazano kot drugačno od resničnega«. Umeščanje mimikrije kot naravoslovnega pojma v družbeni oz. družboslovni kontekst je jedro dela *Družbena mimikrija* sociologa religije Marjana Smrketa.

Pri poskusu opredelitve mimikrije v znanosti (prvo poglavje knjige) avtor hodi po namišljeni meji med botaniko oziroma zoologijo na eni strani in družboslovjem na drugi. Namišljenost te meje je v dejstvu, da je ne moremo trdno (vidno) zarisati, saj je mimikrija v naravoslovju in prav tako v družboslovju odklon od prvotnega, »resničnega« stanja. Govorimo torej o pojavu, ki ima v različnih znanostih lahko različne opredelitve oziroma razsežnosti. Tudi v družboslovju, kjer Smrke mimikrijo opredeli kot človeško oziroma družbeno mimikrijo, je zelo težko priti do enotne opredelitve mimikrije in mimikretične dejavnosti. Zaradi tega poskuša avtor umestiti mimikrijo v nekaj izbranih ved (psihologija, filozofija, sociologija, politologija in ekonomija), v nadaljnji razlagi pa mu pri tem pomagajo štirje primeri, ki so v celotni knjigi temeljno orodje za razlago pojavov, povezanih s človeško oziroma družbeno mimikrijo.

Knjiga je v grobem razdeljena na štiri poglavja, ki so nekako pomešana, se prej dopolnjujejo (razen zadnjega), kot da bi bilo vsako od njih zaključena celota. V prvem in delu drugega poglavja so predstavljeni pojmi, ki so ključni za razumevanje opisanih situacij (primerov), v katerih je posameznik osnovni element družbe kot sistema, ki ga sestavljajo »misleče stvari« ali

1. Napaka je iz izvirnika.

po Descartesu substancializirane zavesti. Predstavljeni so osnovni pojmi, kot so mimik, model, operator, mimikretična akcija, mimikretični odnos, mimikretični model, mimikretični signal in mimikretični cilj. V drugem delu drugega poglavja je ponujena klasifikacija človeške oziroma družbene mimikrije, ki ima za cilj razčlenjevanje in nadgradnjo osnovnih pojmov, utemeljenih na primerih mimikretičnih pojavov. Kot osrednji in za radovednega bralca najzanimivejši del knjige nam avtor v nadaljevanju drugega poglavja predstavi področja človeške mimikrije, kjer so razloženi pojmi vpeti v različne življenjske situacije z različnih področij. Z bogatim slikovnim gradivom v vsakem poglavju knjige bralec dobiva jasna sporočila o razumevanju (in prepoznavanju) mimikrije v družbenem kontekstu.

V delu knjige, ki se navezuje tudi na naslednje (pod)poglavje o človeški oziroma družbeni mimikriji, avtor predstavi različna področja oziroma situacije, kjer se lahko pojavlja mimikrija, kot npr. politično, športno, ekonomsko, statusno, vojaško in seksualno, pa tudi primere lovske, umetnostne, kriminalne, kibernetke, zdravstvene oziroma zdravniške in znanstvene oziroma znanstveniške mimikrije. Gre za nabor različnih primerov, za katere avtor išče utemeljitve v delih in mislih različnih strokovnjakov, v zgodovinskih dejstvih ter umeščanju v zgodovinski ali kulturni kontekst, pravih različnih športnih iger, različnih psiholoških zaznavah človeka, njegovi domišljiji, pripravljenosti na kamuflažo in idejah, pa tudi v njegovi fiziološki strukturi. Gre za predstavitev primerov, ki govorijo o mimikretični akciji ter motivih in ciljih zanjo.

Motivacija za mimikretično akcijo je najpogosteje uresničevanje neke koristi, cilji mimikretične akcije nekega subjekta v družbi pa imajo lahko različne namene. Dobre v smislu doseganja ciljev, ki eksistenčno ne ogrožajo drugih (npr. tekmovalnost v športu), in slabe, ki kot posledico fizično uničijo ali kako drugače škodujejo drugemu (npr. doseganje ciljev z mimikrijo v politiki). Seveda je težko natančno opredeliti, kaj je komu škodljivo, kaj koga prizadene oziroma kaj je za koga žaljivo, saj smo ljudje različni in imamo različne sisteme vrednotenja enakih stvari, kar pa je še en dokaz v prid teoriji o kompleksnosti družbe. Prav zaradi družbene pestrosti avtor v knjigi namenja del prostora podpoglavju, ki govori o mimikriji in njenih stičnih točkah z nekaterimi drugimi sociološkimi temami. Najprej omeni moralo, ki pri rastlinski, živalski in molekularni mimikriji nima nobene vloge, ima pa jo zagotovo v družbeni mimikriji. Poleg morale je izpostavljena še povezanost mimikrije z zaupanjem, identiteto oziroma integriteto ter ideologijo, ki – če ji dodamo mimikretičnost – kaže na vzpostavljanje, reproduciranje in legitimiranje mimikretičnih družbenih odnosov. Produkt teh pa so lahko različne nestabilnosti v družbi, državi ali drugem sistemu (povzročene interakcijskim odnosom med mimikretično in protimimikretično dejavnostjo različnih elementov določenega sistema). Kot protimimikretično dejavnost bi lahko opredelili odgovor subjekta na mimikrijo, ki ima za cilj približevanje prvotnemu stanju, ki ga je mimikretični proces naredil za odklonskega. Ali drugače: gre za dejavnost, ki ima za cilj preprečitev kakršnegakoli mimikretičnega vedenja. Pogosto je odgovor na mimikretično dejavnost nova mimikretična dejavnost oziroma novi odklon, sprememba, simulacija, laž, ki sicer prekine pot do prvotnega mimikretičnega cilja, vendar prehaja iz dejanja, ki naj bi bilo enkrat zaključeno, v proces, ki mu ni videti konca. Gre za izpodbijanje mimikrije z drugo mimikrijo, za katero pa ni rečeno, da je tudi končna (proti)mimikretična dejavnost.

Od poglavja o utemeljitvi mimikrije nas Smrke prek drugega poglavja, ki govori o človeški mimikriji, pripelje do tretjega dela, v katerem predstavi in utemelji pojem protimimikretične dejavnosti. Smrke na tej poti opredeli pojme, jih vpenja v različne družbene situacije in na ta način razkriva sfere, v katerih se družbena mimikrija pogosto pojavlja v praksi. Bralec ima tako pred sabo množico različnih življenjskih situacij, v katerih prepozna sebe, se identificira s primeri, v katerih se je tudi sam že kdaj znašel. Večinoma je res, da vsak sebe vidi v vlogi, ki mu najbolj ustreza, kar pomeni, da je nekdo vedno ali pogosto mimik, manjkrat pa operator ali obratno, nekdo je oziroma hoče biti model (kar bi lahko opredelili kot fundament narcisoidnosti), nekemu pa se spet zdi, da je pogosto del nekega mimikretičnega odnosa, pa se tega do zdaj ni zavedal. Skratka, bralec pri branju dobi občutek, kaj predstavlja človeška oziroma družbena mimikrija.

Zadnje (četrt) poglavje knjige govori o religijski mimikriji, ki jo je avtor preučeval in razčlenjeval že v svojih prejšnjih delih. Religijsko mimikrijo Smrke opredeli kot človeško mimikrijo, ki se pojavlja v sferi religije. Seveda pa se za preprosto opredelitvijo skriva precej bolj široko razumevanje (področje implementiranja) religijske mimikrije kot družbenega pojava, katerega del so tudi verske organizacije, ki skozi svoje institucije in delovanje uveljavljajo »ideje«, ki jim kritični opazovalec upravičeno lahko pripiše značilnosti mimikretične dejavnosti. Tudi to poglavje, ki je še najbolj zaključena celota, tvorijo tri manjša podpoglavja. V prvo podpoglavje sodi poskus opredelitve religijske mimikrije, ki so mu dodani še nekateri legendarni, zgodovinski ter sodobni primeri, v drugem se avtor osredotoči na krščanstvo in njegovo »mimikretično zgodovino«, v tretjem pa govori o povezavi med religijsko mimikrijo in (post)socialistično tranzicijo. Smrke na tem mestu ugotavlja, da je s padcem komunističnih režimov v nekaterih državah prišlo do očitne spremembe gledanja posameznika na religijo. Kot enega izmed mogočih razlogov za to navaja dejstvo, da sprememba političnega sistema prinaša tudi drugačno družbeno-politično klimo v državi. Sistem vrednosti se tako spreminja. Nekatere stvari iz preteklosti postajajo spet aktualne, ljudje pa pogosto kot masa in ne izoblikovana množica sledijo novi ideji, substanci, v kateri lahko prepoznajo sebe oziroma začetijo pripadnost. Kot vidimo, je tudi v tem primeru najpomembnejše utrditi svojo eksistenco. Ali kot pravi Smrke: »ko zasije nova luč, ji stare večše še kako sledijo«.

Družbena mimikrija s svojo izvirnostjo posega v najgloblje pore sociologije kot znanosti o družbenih pojavih in hkrati odpira prostor za nadaljnje kritike in metakritike pojavov oziroma procesov v družbi. Aktivira novo »idejo« v prid razlagi, in sicer ne samo o zakonitostih in delovanju družbe, temveč tudi o človeku kot bitju, ki svojo eksistenco opredeli kot temelj smisla resničnosti (K. Jaspers). Delo obsega več različnih pogledov na človeško mimikrijo, ki se v družboslovju bolj kot ne pojavlja kot pojem *sui generis*. Prežeto je s študijskimi napotki, predstavitevijo ključnih pojmov in opredelitev, ne manjka pa tudi raziskovalnih vprašanj za globljo analizo tematike. Priporočena literatura bralcu pomaga odgovoriti na zastavljena vprašanja. Knjiga, kot pravi avtor sam, vsebuje nekatere značilnosti učbenika, vendar si zagotovo zasluži širši krog deliteljev odgovornosti za napisano v njej (J. P. Sartre). Avtor celo apelira na bralčevo kreativnost med branjem in ga poziva k temu, da v času sprehajanja po besedilu aktivno sodeluje z iskanjem lastnih primerov in tako soustvarja avtorjevo delo.

Tina Kogovšek

Franc Mali: Epistemologija družbenih ved: razlaga in razumevanje.
Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2006.
219 strani (ISBN 961-235-257-7), 15 evrov

Kot že v uvodu opozori avtor, priznani slovenski sociolog in teoretik znanosti Franc Mali, je monografija *Epistemologija družbenih ved* namenjena kritičnemu razmisleku o epistemoloških teorijah preteklega stoletja. Ob tem želi opozoriti na še vedno aktualne razprave o spoznavni logiki in metodologiji različnih vrst znanstvenega vedenja.

Mali argumentacijo organizira okrog metodološke dileme, ki sega tako rekoč v začetke konstituiranja družbenih ved kot samostojnih znanstvenih disciplin – okrog tega, kateri je temeljni in najbolj korekten metodološki pristop za raziskovanje ter interpretacijo družbe in človeka: po vzoru naravoslovnih ved pozitivistično osnovana metoda *razlage* ali specifično družboslovna, socialnokonstruktivistična metoda *razumevanja*. Poučno se je spomniti, da je o